

УДК 130.12

Науково-теоретичний альманах «Грані»
Scientific-theoretical almanac «Grani»«Grani». 2016. 138(10), 19-24.
doi:10.15421/1716100
www.grani.org.ua**Виховання прогресивної ментальності молоді в умовах цивілізаційних змін за впливу інформаційно-високотехнологічного прогресу**Н.В. Поліщук¹

Автор у статті розглядає цивілізаційні зміни спричинені інформаційно-високотехнологічним науково-технічним прогресом, які справляють глибокий вплив на всі грані людського існування і неодмінно приведуть до нової економічної, соціальної, демографічної, антропологічної, ментальної і духовної ситуації в житті людства і які вже позначаються на духовності й моралі молоді, її ментальності і вірі. У статті з'ясовано, яким способом інформаційно-високотехнологічний науково-технічний прогрес, і особливо освіта, можуть впливати на ментальність молодого людини, як інтелектуального, духовно багатого спеціаліста, на її природу, на її нинішню та майбутнє існування. Наводяться авторські визначення інформаційно-високотехнологічного науково-технічного прогресу та ментальності в умовах інформаційно-високотехнологічного прогресу.

Показано, що українська нація знаходиться в стані пошуку свого шляху розвитку (цивілізаційного, духовного, культурного, ментального, економічного, політичного, суспільного) у сучасному постіндустріальному, постмодерному інформаційно-високотехнологічному світі, для інтенсифікації розвитку якого необхідно долучити як суспільні інституції, так і освітні, враховуючи ментальність нашої нації, яка має свої історичні витоки та систему цінностей, свій специфічний спосіб мислення, особливий тип світосприйняття в системі духовного життя. Тільки таким чином можна виховати молоду покоління українців — щасливе, освічене, духовно і матеріально багате, з прогресивним мисленням і ментальністю.

Ключові слова: інформаційно-високотехнологічний науково-технічний прогрес; ментальність; освіта; молодь; українська нація; цивілізаційні зміни

Young people progressive mentality's training in conditions of civilization changes within the impact of information and high-tech progressN.V. Polishchuk²

The civilizational changes caused by information and high-tech scientific and technical progress have been examined by the author. Such changes have a profound effect on all aspects of human existence and will inevitably lead to new economic, social, demographic, anthropological, mental and spiritual situation in the life of mankind, and also have an impact on the spirituality and morality of young people, their mentality and faith. It has been clarified how information and high-tech scientific and technical progress and, especially, education can influence the mentality of a young man being intelligent and intellectual personality, his/her nature, his/her present and future existence. Author's definition of information and high-tech scientific and technical progress and mentality in conditions of information and high-tech progress has been given.

It has been shown that our time requires a bright, ambitious, creative personality of the teacher who will be able to teach and educate the younger generation successfully in a progressive manner in accordance with the requirements of the information and high-tech progress. And for this aim it is necessary to destine pedagogical theory and practice, scientific and educational research in the direction of the impact of civilizational change on the mentality of a young man in today's information and high-tech progress.

It has been shown that the Ukrainian nation is looking for its own path of development (civilizational, spiritual, cultural, mental, economic, political, social) in modern, post-industrial, postmodern information and high-tech world. It is necessary to attract both public institutions, and educational ones to the intensification of its development taking into account the mentality of our nation, which has its historical origins and values, its specific way of thinking, specific worldview in the system of spiritual life. That is the only way to form the young generation of Ukrainians — happy, educated, spiritually and financially rich with progressive thinking and mentality.

Keywords: information and high-tech scientific and technical progress; mentality; education; youth; Ukrainian nation; civilization changes

¹ Кандидат технічних наук, доцент; Рівненський державний гуманітарний університет, 33028, Рівне, вул. Остафова, 29

² PhD in technical sciences, associate professor; Rivne state humanitarian university, 29, Ostafova Str., Rivne, 33028, Ukraine

³ Кандидат технических наук, доцент; Ровенский государственный гуманитарный университет, 33028, Ровно, ул. Остафова, 29

E-mail: pnv202@ukr.net

Воспитание прогрессивной ментальности молодежи в условиях цивилизационных изменений за влияния информационно-высокотехнологического прогресса

Н.В. Полищук³

Автор в статье рассматривает цивилизационные изменения вызваны информационно-высокотехнологическим научно-техническим прогрессом, которые оказывают глубокое влияние на все стороны человеческого существования и непременно приведут к новой экономической, социальной, демографической, антропологической, ментальной и духовной ситуации в жизни человечества, и которые уже сказываются на духовности и нравственности молодежи, ее ментальности и вере. В статье выяснено, каким способом информационно-высокотехнологичный научно-технический прогресс, и особенно образование, могут влиять на ментальность молодого человека, как интеллектуального, духовно богатого человека, на его природу, на его нынешнее и будущее существование. Приводятся авторские определения информационно-высокотехнологического научно-технического прогресса и ментальности в условиях информационно-высокотехнологического прогресса.

Показано, что украинская нация находится в состоянии поиска своего пути развития (цивилизационного, духовного, культурного, ментального, экономического, политического, общественного) в современном постиндустриальном, постмодернистском информационно-высокотехнологичном мире, для интенсификации развития которого необходимо привлечь как общественные институты, так и образовательные, учитывая ментальность нашей нации, которая имеет свои исторические истоки и систему ценностей, свой специфический способ мышления, особый тип мировосприятия в системе духовной жизни. Только таким образом можно воспитать молодое поколение украинцев — счастливое, образованное, духовно и материально богатое, с прогрессивным мышлением и ментальностью.

Ключевые слова: информационно-высокотехнологичный научно-технический прогресс; ментальность; образование; молодежь; украинская нация; цивилизационные изменения

Peer-reviewed, approved and placed: 22.09.2016.

Постановка проблеми. Сьогодні космізація, глобалізація й інші цивілізаційні та планетарно-космічні явища є наслідком того, що нові здобутки людства, насамперед інформаційно-високотехнологічні (ІВТ), актуалізували визначальні й життєво важливі аспекти існування людства, зокрема освіти й виховання та духовність молоді. Серед основних факторів, які обумовлюють катастрофічні тенденції в духовному розвитку людини і суспільства на сучасному етапі вчені відзначають, насамперед, наступні: екологічну і кліматичну кризи, які у поєднанні з катастрофічно загрозливим впливом техногенної і технологічної діяльності людства являють собою агресивні середовища з вкрай інтенсивними мутагенними складовими, що справляють необоротні фізичні, психічні та інші дії на людський організм, а основне – на мозок людини і, отже, на розум, а відтак і на духовність людини; до того ж ряду відносяться руйнування озонового шару і, як наслідок, утворення озонових дір, через які проникають на Землю і здійснюють згубний вплив на все живе, насамперед на мозок людини, а отже, її психіку і розум, а отже, і духовність, космічні промені, сонячна радіація і сонячний «вітер». Суттєво сприяють цьому також ж і дія радіоактивно забруднених територій та штучно створених земних джерел іонізуючих випромінювань; вплив сильних енергетичних та інших фізичних полів і надзвичайно інтенсивних інформаційних процесів в ІВТ суспільстві, у його глобалізованому світі, з його шаленою гонитвою озброєння і можливістю ядерної війни, забрудненням оточуючого середовища і Світового океану, нищенням природи й потеплінням клімату, вичерпанням природних та енергетичних ресурсів, перенаселенням планети, нерівномірністю розвитку різних країн і регіонів, розширенням зон бідності й голодування є настільки тотальним, що загрожують

денатуралізацією фізичного і духовного середовища людства, виникненням бездуховної, аморальної, безособової (мережевої) людини; бурхливо наростає дія антикультури, спровокованої розвитком інформаційних технологій, які незмірно збільшують шкідливий вплив на духовність людей, перш за все молодих, незагартованих життям особистостей, засобів масової й корпоративної комунікації. Антикультура молоді проявляється у категоричному несприйнятті всіх видів суспільної свідомості, прогресивного світогляду, наукових і філософських знань, почуття прекрасного, що його надає мистецтво, а це вкрай негативно позначається на духовності й моралі молоді, її ментальності і вірі. Зазначені вище цивілізаційні зміни вже спричиняють глибокий вплив на всі сфери людського існування і неодмінно приведуть до нової економічної, соціальної, демографічної, антропологічної, ментальної й духовної ситуації в житті людства.

Виклад основного матеріалу. В останні десятиліття людство, в тому числі й Україна, веде нове цивілізаційне будівництво, причому в грандіозних масштабах. Йдеться про процеси глобалізації та перехід до постіндустріальної, інформаційно-високотехнологічної (ІВТ) цивілізації. І дедалі ясніше стає, що життєвість нових соціальних формацій у масштабі всієї планети пов'язані з перетвореннями у царині ментальності [3], духовності та моральності. І в цьому аспекті зростає роль освіти, науки, технологій та релігії, оскільки індустріальна цивілізація, яка заснована на машинній техніці (паровій, електричній, атомній) йде у минуле, а натомість формується постіндустріальна ІВТ цивілізація, яка заснована на наукових знаннях і високих технологіях, а, точніше, на безтілесній інформації і високоточних, повністю автоматизованих, безвідходних виробництвах. Функція ментальності етносу і кожної особи за будь-якої

«мислячої» техніки полягає в тому, що першоджерелом і кінцевим споживачем інформації є людина, як носій інтелекту, ментальності, традицій, духовності й моралі.

На думку французького історика Ж. Ле Гоффа, якраз ментальність є сполучною ланкою між розвитком матеріальної цивілізації і соціального життя, з однієї сторони, і поведінкою індивідів – з іншої. У цьому аспекті величезну роль на ментальність сучасного українського суспільства, і особливо молоді, справляє ІВТ науково-технічний прогрес (ІВТ НТП) [10] і соціальний регрес при переході України від соціалізму до капіталізму в кінці ХХ і на початку ХХІ ст. У праці [5, с. 98] відзначається, що «... особливості українського менталітету... виявляються живучими саме завдяки ментальним рисам українського народу, на тлі масового зубожіння в умовах сучасного реформування». Тому необхідно більш детально з'ясувати особливості впливу ІВТ НТП на зміну ментальності як окремої особистості, так і в цілому української нації.

У сучасній філософській, соціологічній, історичній та політологічній літературі існує значна кількість тлумачень змісту терміну «ментальність» («менталітет»). Від його визнання як душі, психології, національного характеру, вдачі у поєднанні із специфікою світосприйняття взагалі, картини світу, властивій певній спільноті, до змістовного поля понять, складу думок, умонастрою, розумових здібностей певної соціальної та етнічної спільноти [4, с. 58].

Ми будемо притримуватися того поняття, що менталітет (нім. Mentalität, від лат. mens, -ntis = розум, мислення) – це сукупність психічних, інтелектуальних, ідеологічних релігійних, естетичних і т. ін. особливостей мислення етносу, соціальної групи, індивіда, що проявляються у культурі, мові, поведінці та в національному світосприйнятті. Ментальний (лат. mentalis = розумовий, духовний) – той, що стосується менталітету; той, що відноситься до особливого способу мислення, духовності. Ментальність (від ментальний) – духовність; специфічний для особи або суспільної групи спосіб мислення, його соціальна та біологічна зумовленість; особливий тип світосприйняття.

Розглянемо, яким способом ІВТ НТП, і особливо освіта, можуть впливати на ментальність молодшої людини, як інтелектуального, духовно багатого спеціаліста, на її природу, на її нинішнє та майбутнє існування.

Відзначимо, що інформаційно-високотехнологічний науково-технічний прогрес (ІВТ НТП) – це глобальне інформаційно-інноваційно-високотехнологічно-науково-техно-космічно-глобалізаційно-цивілізаційне явище, яке дало початок гігантському приросту технічних, технологічних, матеріальних, енергетичних, космічних, інформаційних, інноваційних можливостей людства і створення глобалізованої ІВТ цивілізації і яке суттєво деформує біологічну і духовну основу особистості – фізичний організм людини, мозок, а отже, її розум, психіку, свідомість, духовність, ментальність і науково-філософський світогляд і яке має

спонукати філософів і педагогів до створення якісно нових смислів, які має засвоювати високодуховно-моральна особистість. ІВТ НТП являє собою сукупність процесів корінного якісного перетворення способу виробництва, яке здійснюється у результаті злиття воедино наукової, технічної, технологічної, інноваційної та інформаційної революцій, космізації й глобалізації виробництва і взагалі життя, перетворення науки в безпосередню продуктивну і соціальну силу, але й, на жаль, регресу духовності.

Націю, як відомо, консолідують три фактори – держава, школа (система освіти) і ментальність, як важлива складова духовності.

Отже, своєрідним соціально-психологічним знаменником зазначеної триєдності є національна ментальність, що пронизує основи основ соціального життя, духовну ауру життя. Труднощі державотворення і конфесійне розшарування Української Церкви поставили школу в епіцентр процесів суспільно-громадської консолідації [9, с. 89].

За останні два-три десятиліття минулого і початку ХХІ століть відбулася низка подій, що перетворили світ: НТР, енергетична криза 70 років, електронно-комунікаційна, космічна й ІВТ революції, гонка озброєнь, крах соціалістичної системи, розпад СРСР, який болісно відобразився на всіх колишніх союзних республіках, у тому числі і на Україні, спричинив значну деформацію політичних, економічних і духовних аспектів. Нація опинилася у так званій ринковій економіці. Всі ці події свідчать про те, що ми несподівано для себе виявилися в новій епосі. Це зламало звичні стереотипи, умови життя, діяльності і, природно, ментальність українців.

На значущості досліджень цих змін наголошує П. Кононенко [6], виводячи менталітет як один із основних центрів наукових студій українознавства. Він наголосив, що окреслення етнопсихологічного портрета українців необхідне для формування української національної ідеї. За П. Кононком, «ментальність – глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, усталена й водночас динамічна сукупність настанов особистості, демографічної групи у сприйманні залежно від етногенетичної пам'яті, культури тощо. Ментальність етнічна – духовно-культурний самопрояв етнічної спільності; являє собою комплекс таких зовнішньодіяльних феноменів, що сприймається сторонньою свідомістю як дух етносу, як те, що робить етнос «помітним», специфічно відмінним серед розмаїття інших етносів» [6, с. 665].

Ю. Фігурний стверджує, що «українському етносу, щоб не розчинитися (не асимілюватися) в середовищі інших народів, потрібно зберігати і посилювати позитивні ментальні якості та позбутися по можливості негативних – цим самим ми забезпечимо собі поступальний розвиток і місце серед інших людських спільнот» [13]. У різних публікаціях неодноразово наголошувалося на прямій залежності формування ментальних основ від способу життя етносу, особливостей його життєдіяльності. У праці [14, с. 82] стверджується, що «оскільки ніколи не проявляються в чистому вигляді, оскільки носіями мен-

тальності є окремі індивіди – представники не лише конкретного етносу, а й певних соціальних груп зі своїми специфічними способами сприйняття світу і взаємодії з ним. Так для кожної соціальної групи буде характерним певний набір ментальних характеристик, пов'язаних із заповненням конкретної соціальної ніші».

Отже, суттєві зміни, що відбулися у житті українського суспільства наприкінці ХХ і початку ХХІ ст., суттєво впливають на освіту, а через неї на ментальність молодого покоління (учня, студента).

У новому світі суттєво змінюється і місце майбутнього фахівця по відношенню до матеріального і духовного виробництва. «Стрімко зростає інший, новий клас – клас освічених інтелектуальних службовців («білих комірців») або «клас людей знання – когнітаріату (системників, операторів, програмістів, алгоритмізаторів). Цей новий клас, з новою ментальністю у США, Японії, ряді інших країн складає вже понад половину зайнятого населення» [12, с. 5]. Їхня професійна придатність пов'язана не лише з кваліфікацією, але й з моральною надійністю, бо оператор полишений на самого себе і єдиним контролером є його совість. Вони уміють краще за інших консолідувати знання – свої й чужі, перетворюючи їх на інформаційний ресурс (головний ресурс людства). До цього має прагнути і наша українська освіта.

У недалекому майбутньому освіта буде змінюватися далеко швидше, ніж з часу появи книгодрукування (випереджаюча освіта). Суспільство, в якому знання стають капіталом і головним ресурсом економіки та життєзабезпечення громадян, поставить нові та жорсткі вимоги до загальноосвітньої й вищої школи. Відповідно зміниться ментальність учнів і студентів. Знання стануть органічною внутрішньою потребою і непотрібно буде більше заганяти їх на уроки і заняття. Набере великого розмаху самостійне набуття знань, особливо через міжнародну мережу Інтернет. Очевидно, що час подумати про переорієнтацію та суттєве оновлення змісту навчання відповідно до вимог ІВТ НТП та суспільного прогресу.

Згідно з В. Сидоренком [12, с. 5, 6]: «В епоху НТП кожна молода людина повинна мати технологічне мислення». У цьому зв'язку ментальність молодого покоління нині має включати і технологічну культуру. Таким чином, нові цивілізаційні зміни висувують перед молодістю людини і її освітою нові вимоги, оскільки сучасна цивілізація вступила в новий тип прогресу – інноваційний, який характеризується високим динамізмом, швидкою зміною знань, інформації, технологій.

На думку академіка В. Кременя [7]: «Україна знаходиться в суперечливому стані. Пріоритетом освіти ще не стала. І її вплив, як і науки, на суспільний розвиток є не достатнім». В. Кремень зазначає [7]: «Змінюваність стає не винятком у житті людини і суспільства, а повсякденною характеристикою життя. Тому треба формувати людину, здатну психологічно і професійно жити та діяти в постійно змінюваному середовищі. Для цього необхідно змінити саму спрямованість навчального процесу. Не тільки творче

засвоєння базових знань, а й реалізація інших функцій. Зокрема, потрібно навчити людину навчатися впродовж усього життя, виробляти уміння, навички і потребу це робити. А також навчити використовувати здобуті знання в практичній діяльності: професійній, суспільно-громадській, побуті. Тобто формувати знання людину, для якої знання є методологічною основою життя і діяльності. Тільки так ми зможемо утвердити в Україні суспільство знань. І тут перед освітою постає чимало завдань. І головне з них – залишити в минулому авторитарну, репресивну педагогіку і перейти до педагогіки толерантності. Утвердити в навчальних закладах атмосферу взаємної поваги і пошанування тих, хто навчає, і тих, хто навчається. Перейти від суб'єктивно-об'єктивних відносин між учителем і учнем, професором і студентом, до суб'єктивно-суб'єктивних, де обидві сторони були б активними і діяльними. Без цих зрушень ми не змінимо суспільство, державу. Людина ж, сформована авторитарною педагогікою, є носієм цих поглядів і в дорослому житті». Сьогодні супереч ствердженій «масовій людині», породженій сциентизмом і економізмом, людина «звичайна», «пересічна», підвладна маніпуляціям свідомістю [2], що стало звичною нормою, а не винятком, має прийти творча особистість.

Згідно [1, с. 55], «людина майбутнього – це гармонія розуму, душі та тіла, спрямована на реалізацію внутрішніх творчих потенціалів у масштабах Землі і космосу. Досягнення подібних критеріїв у кожному представнику цивілізації – основне завдання системи освіти і близького оточення: батьків, рідних, друзів, сім'ї та ін. Лише в цьому разі можна гарантувати, що тенденції переходу від пріоритету корпоративної (колективної) роботи до індивідуальної (особистої), яка нині присутня в суспільстві, принесуть користь цивілізації». «Освітній простір характеризує суспільство з погляду синтезу людської діяльності із створення нового культурного, духовного, наукового буття, або ноосфери, що приводить до нової соціальної, економічної, політичної конфігурації суспільства. Звідси постає проблема людиноцентризму, пріоритету сучасної філософії освіти, центру гуманістичних, освітніх і культурних практик, який акцентує увагу на особистісних цінностях, способах і можливостях їх реалізації» [8, с. 4].

Освіта звільняє людину від диктату невігластва, детермінації антикультури. Тобто пріоритет матеріальної сторони цивілізації повинен перейти до її духовної складової — ментальності.

Отже, на нашу думку, ментальність в умовах ІВТ НТП — це духовний спосіб мислення, який направлений на формування системи високих духовних і суспільних цінностей і норм життя та поведінки як окремої людини, так і народу і в цілому нації з урахуванням культурних традицій; це духовний спосіб світосприйняття високоосвічених особистостей з прогресивним типом мислення, які знаходяться в певному соціальному, біологічному та національному стані і які в своїй сукупності направляють всі свої сили на розв'язання глобальних проблем сучасності і створення комфортного майбутнього людства на

планеті Земля. Виховання таких особистостей — це стратегічне завдання сучасної системи освіти та філософії освіти [11].

Висновки. Педагогам, освітянам, враховуючи великі цивілізаційні зміни, інноваційний характер сучасного освітнього простору, який у свою чергу потребує інноваційної людини з новою ментальністю, потрібно перекваліфікуватися. Необхідно привернути увагу суспільства до питання важливості на основі науки глобалістики формувати ноосферно-ментальну свідомість студентів в умовах ІВТ НТП, майбутніх спеціалістів народного господарства, учнів та вчителів, від яких у майбутньому буде залежати екологічна, соціальна й економічна безпека людства, і в тому числі української нації. Необхідно намітити можливі шляхи формування глобалістичної компетентності студентів, як складової їх життєвої компетентності, а отже, ментальності, оскільки наш світ увійшов у принципово новий – позамежний – стан і в своєму традиційному русі, якщо простежити за ним до логічного кінця, ціленаправлений, як такий, у небуття. Ситуація вимагає невідкладних кроків у зміні цього

напряму на протилежний. Тому наш час вимагає яскравої, масштабної, творчої особистості педагога, який зможе успішно навчати і виховувати підрастаюче покоління у прогресивному ментальному дусі відповідно до вимог ІВТ НТП, а для цього необхідно направити педагогічну теорію і практику, науково-педагогічні дослідження у напрямі впливу цивілізаційних змін на ментальність молодого покоління в умовах сучасного ІВТ НТП.

Отже, українська нація знаходиться в стані пошуку свого шляху розвитку (цивілізаційного, духовного, культурного, ментального, економічного, політичного, суспільного) у сучасному постіндустріальному, постмодерному ІВТ світі, для інтенсифікації розвитку якого необхідно долучити як суспільні інституції, так і освітні, враховуючи ментальність нашої нації, який має свої історичні витоки та систему цінностей, свій специфічний спосіб мислення, особливий тип світосприйняття в системі духовного життя. Тільки таким чином можна виховати молоде покоління українців — щасливе, освічене, духовно і матеріально багате, з прогресивним мисленням і ментальністю.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Базалук Олег. Формування образу людини майбутнього як стратегічна мета / Олег Базалук // Освіта і управління. – 2010. – Т. 13. – № 2–3. – С. 49–55.
2. Вашкевич В.М. Маніпуляція свідомістю як спосіб панування у суспільстві / В. М. Вашкевич // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. - 2007. – Вип. 7. - С. 36-43.
3. Гершунский Б. С. Менталитет и образование / Б. С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1996. – 140 с.
4. Грабовська Ірина. Проблема засад дослідження українського менталітету та національного характеру / Ірина Грабовська // Сучасність. – 1998. – № 5. – С. 58–70.
5. Дем'яненко Віра. Ментальні характеристики політичної свідомості українців / Віра Дем'яненко // Людина і політика. – 2001. – № 1. – С. 93–99.
6. Кононенко П.П. Українознавство: Підручник для вищих навчальних закладів / П.П. Кононенко. – К., 2005. – 679 с.
7. Кремень В. Г. Освіта в структурі цивілізаційних змін (З трибуни загальних зборів Національної академії педагогічних наук України) / В. Г. Кремень // Вища освіта України. – 2011. – № 1. – С. 8 – 12.
8. Кремень В. Г. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації / В.Г. Кремень // Професійно-технічна освіта. – 2009. – № 1. – С. 3–6.
9. Крижанська Лариса. Значення етнопедагогіки у формуванні української ментальності / Лариса Крижанська // Нова педагогічна думка. – 1998. – № 2. – С. 88–91.
10. Поліщук Н.В. Інформаційно-високотехнологічний науково-технічний прогрес у контексті формування духовності молоді: монографія / Н.В. Поліщук. – Рівне: О. Зень, 2014. – 480 с.
11. Полищук Н. В. Философия образования – фундамент духовности молодого поколения в эпоху научно-технического прогресса / Н. В. Полищук // Философия образования. – Новосибирск, 2013. – № 2(47). – С. 166–172.
12. Сидоренко В. К. Технологічна підготовка, як інтегральний компонент загальної освіти / В. К. Сидоренко, В. П. Соловей // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2010. – № 10. – С. 3–7.
13. Фігурний Ю. С. Український етнос як один із важливих концентрів українознавства / Ю. С. Фігурний // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства – К., 2003. – Т. 1. - С. 331-356.
14. Якиминська Любов. До проблеми співвідношення соціального та етнічного в наукових студіях ментальності українців: історіографічний аналіз / Любов Якиминська // Освіта і управління. – 2010. – Т. 13. – № 4. – С. 81–89.

REFERENCES:

1. Bazaluk, Oleh, 2010. Formuvannya obrazu lyudyny maybutn'oho yak stratehichna meta [The formation of the image of the future human being a strategic goal]. *Osvita i upravlinnya*, 13, 2–3, 49–55 (in Ukrainian).
2. Vashkevych, V.M., 2007. Manipulyatsiya svidomistyuy yak sposib panuvannya u suspil'stvi [Consciousness's manipulation as a method of domination in society]. *Hileya: naukovyy visnyk: Zbirnyk naukovykh prats'*, 7, 36–43 (in Ukrainian).
3. Hershunskyy, B. S., 1996. Mentalyitet y obrazovanye [The mentality and education]. *Sovershenstvo*, Moscow (in Russian).
4. Hrabov's'ka, Iryna, 1998. Problema zasad doslidzhennya ukraiyins'koho mentalitetu ta natsional'noho kharakteru [The problem of principles of the Ukrainian mentality and national character's studies]. *Suchasnist'*, 5, 58–70 (in Ukrainian).
5. Dem'yanenko, Vira, 2001. Mental'ni kharakterystyky politychnoyi svidomosti ukraiyintsiv [Mental characteristics of the political consciousness of The Ukrainians]. *Lyudyna i polityka*, 1, 93–99 (in Ukrainian).
6. Kononenko, P.P., 2005. *Ukrayinoznavstvo: Pidruchnyk dlya vyshchyykh navchal'nykh zakladiv* [Ukrainian studies: Textbook for higher educational institutions]. Kyiv (in Ukrainian).
7. Kremen', V. H., 2011. *Osvita v strukturi tsyvilizatsiynykh zmin (Z trybuny zahal'nykh zboriv Natsional'noyi akademiyi peda-*

- hohichnykh nauk Ukrayiny) [Education in the structure of civilizational changes (From the tribune of the General meeting of the Ukrainian National Academy of pedagogical Sciences)]. *Vyshcha osvita Ukrayiny*, 1, 8–12 (in Ukrainian).
8. Kremen', V. H., 2009. Transformatsiyi osobystosti v osvitn'omu prostori suchasnoyi tsyvilizatsiyi [Transformation of personality in the educational space of modern civilization]. *Profesiyino-tekhnichna osvita*, 1, 3–6 (in Ukrainian).
9. Kryzhans'ka, Larysa, 1998. Znachennya etnopedahohiky u formuvanni ukrayins'koyi mental'nosti [The value of ethnopedagogics in the formation of the Ukrainian mentality]. *Nova pedahohichna dumka*, 2, 88–91 (in Ukrainian).
10. Polishchuk, N.V., 2014. Informatsiyno-vysokotekhnolohichnyy nauково-tekhnichnyy prohres u konteksti formuvannya dukhovnosti molodi: monohrafiya [Information and high-tech scientific and technological progress in the context of the formation of youth's spirituality: monograph]. *O. Zen'*, Rivne (in Ukrainian).
11. Polyshchuk, N. V., 2013. Fylosofiya obrazovannya – fundator dukhovnosti molodoho pokolenyia v epokhu nauchno-tekhnycheskoho prohressa [Philosophy of education – the founder of the young generation's spirituality in the era of scientific and technological progress]. *Fylosofiya obrazovannya*, 2(47), 66–172 (in Russian).
12. Sydorenko, V. K., 2010. Tekhnolohichna pidhotovka, yak intehral'nyy komponent zahal'noyi osvity [Technological training being an integral component of secondary education]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity*, 10, 3–7 (in Ukrainian).
13. Fihurnyy, Yu. S., 2003. Ukrayins'kyy etnos yak odyn iz vazhlyvykh kontsentriv ukrayinoznavstva [The Ukrainian ethnic group as one of the most important concentrates of Ukrainian studies]. *Zbirnyk naukovykh prats' Naukovo-doslidnoho instytutu ukrayinoznavstva*, I, 331-356 (in Ukrainian).
14. Yakymyns'ka, Lyubov, 2010. Do problemy spivvidnoshennya sotsial'noho ta etnichnoho v naukovykh studiyakh mental'nosti ukrayintiv: istoriohrafichnyy analiz [To the problem of social and ethnic's correlation in the scientific researches of the Ukrainian people's mentality: historiographic analysis]. *Osvita i upravlinnya*, 13, 4, 81–89 (in Ukrainian).